

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833 – 1842 metais:
organizacija ir veikla*

1997

LIETUVIŲ
ATGIMIMO ISTORIJOS
STUDIJOS

Skiriu Mamai

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833–1842 metais:
organizacija ir veikla*

VILNIUS

Eugrimas

1997

UDK 947.45

Li-191

REDAKCINĖ KOLEGIJA:

Antanas Kulakauskas

Česlovas Laurinavičius

Raimundas Lopata

Egidijus Motieka (vyriausiasis redaktorius)

Vladas Sirutavičius

Darius Staliūnas

Giedrius Subačius

Antanas Tyla

*Autorius dėkoja Lietuvos Respublikos
švietimo ir mokslo ministerijai,
Lietuvių katalikų mokslo akademijai,
Lietuvos istorijos institutui,
prelato Juozo Prunskio fondui,
prisidėjusiems prie knygos išleidimo*

© Vytautas Jogėla, 1997

© Lietuvos istorijos institutas, 1997

© Lietuvių Atgimimo istorijos studijos, 1997

ISSN 1392-0391

ISBN 9986-752-23-X

TURINYS

PRATARMĖ	8
ĮVADAS	10
Istoriografija	11
Šaltiniai	13
Atsiminimai	14
Archyvai	15
RUSIJOS VALDŽIA IR KATALIKAI XVIII AMŽIAUS PABAIGOJE -- XIX AMŽIAUS PRADŽIOJE	17
Rusijos aristokratija ir katalikybė	17
Valdžios siekiai	19
Katalikų Bažnyčios valdymas	21
Katalikų apibūdinimas	24
AKADEMIJOS ĮSTEIGIMAS	26
Universiteto uždarymas	26
Akademijos pradžia	33
Dėstytojų parinkimas ir mokslo disciplinos	43
Mokslo vardų ir laipsnių suteikimas	53
Patalpos	54
Pirmieji mokslo metai	57
AKADEMIJOS PERSONALO KAITA	61
Rektoriai	62
Profesoriai	66
Adjunktai	69
Kalbų dėstytojai	74
Inspektoriai ir jų padėjėjai	76
Dvasios tėvai, arba kapelionai	78

AKADEMIJOS ALUMNAI IR JŲ STUDIJOS	80
Įstojimas	81
Akademijos klierikų gyvenimo sąlygos	84
Studijos	91
Klierikų kilmė	93
Tautinis klausimas	96
MOKYMAS IR MOKSLAS	100
Mokymas ir jo programos	100
Šventojo Rašto katedra	102
Dogminė, moralinė ir pastoralinė teologija	105
Bažnyčios istorija ir kanonų teisė	106
Homiletika	109
Logika ir moralės filosofija	110
Lenkų literatūros istorija	111
Visuotinė ir Rusijos istorija	112
Rusų literatūra ir kalba	115
Lotynų literatūra ir graikų kalba	116
Hebrajų kalba	117
Prancūzų kalba	117
Vokiečių kalba	118
MOKSLINIAI DARBAI	119
Dėstytojų moksliniai darbai	121
Vadovėlių rengimas	123
Pamokslų rinkinių rengimas	124
Straipsniai	125
Mokslo laipsnių suteikimas	126
Daktaro laipsnio suteikimas	129
AKADEMIJOS REFORMOS	134
Akademija ir seminarijų reformos	134
Akademijos iškėlimas į Peterburgą	140
Sudie, Tėvyne	144

IŠVADOS	148
PRIEDAI	150
Akademijos klierikų sąrašas	150
Akademijos personalo sąrašas	176
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	180
Naudoti archyvų ir bibliotekų rankraščių fondai	180
Skelbti šaltiniai	182
Literatūros sąrašas	183
TRUMPINIAI	190
SUMMARY	191
STRESZCZENIE	205
ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ	219
VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ	230

AKADEMIJOS PERSONALO KAITA

Pagal caro Nikolajaus I 1833 m. liepos 1 d. patvirtintą statutą Akademijos personalą sudarė dvių kategorijų tarnautojai: mokymo personalas ir pagalbinis, arba aptarnaujantis, personalas. Mokymo personalui priklausė tokios pareigos: rektorius, inspektorius, profesoriai, adjunktai, lektoriai, dvasios tėvas ir ekonomas. Pagalbinį personalą sudarė du raštininkai, sekretorius-ekonomo padėjėjas, bibliotekininkas, gydytojas ir kiti tarnautojai. Iš pasauliečių Akademijoje dirbo net 14 asmenų.

Profesorių iki 1839 m. buvo septyni, vėliau, vidaus reikalų ministrui profesoriumi patvirtinus visuotinės ir Rusijos istorijos dėstytoją P. Kukulniką¹, – aštuoni, iš jų penki dėstė teologijos mokslus, kiti trys – pasaulietinius. Profesorių skaičiumi Vilniaus akademija niekuo nesiskyrė nuo Varšuvos akademijos, kurioje dėstė devyni profesoriai, taip pat ir nuo kitų Vakarų Europos universitetų teologijos fakultetų. Krokuvos universiteto Teologijos fakultete dėstė tik keturi teologijos profesoriai. Teologijos mokslų profesoriai būdavo kunigai arba vienuoliai. Iš pasauliečių tik A. Cappelli iki 1838 m. dėstė kanonų teisę bei Bažnyčios istoriją ir L. Borovskis – homiletiką. Akademiją iškėlus į Peterburgą, šiuos mokslus dėstė tik kunigai.

¹ Akademijos valdybos 1840-1841 m. ataskaita. I VIA, f. 694. ap. 1, b. 1469, l. 3.

² T. Glemma. "Wydział teologiczny uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1795- 1847". *Polonia Sacra*, Kraków, 1948, s. 59.

Akademija nuo Vakarų Europos universitetų teologijos fakultetų skyrėsi tuo, kad jos profesorius skirdavo ir tvirtindavo vidaus reikalų ministras, o ten profesoriai į katedras patekdavo konkurso tvarka. Tiesa, 1835 m. mirus logikos ir filosofijos profesorius A. Daugirdui tuometinis rektorius A. Osinskis pirmą ir paskutinį kartą paskelbė viešą konkursą šiai katedrai užimti. Tačiau konkursas neįvyko, apie jį liko tik skelbimas laikraštyje “Kuryer Litewski”. Tokia iniciatyva rodė, kad rektorius nebuvo linkęs paisyti vien Akademijos statuto normų, jis laikėsi ir visoje Vakarų Europoje vyravusios tradicijos. Svarbiausias kriterijus Rusijos valdžiai tvirtinant dėstytojus buvo lojalumas jai, o į būsimųjų profesorių ir adjunktų mokytumą mažai kreipta dėmesio. Ministras klausdavo Vilniaus generalgubernatoriaus nuomonės apie kiekvieną būsimąjį Akademijos dėstytoją. Paprastai slaptą informaciją pateikdavo žandarai. Be to, buvo tikrinama, ar kandidatas nedalyvavo 1831 m. sukilime. Toks nuodugnis tikrinimas rodė, kad siekiama rasti ir iškelti žmones, kurie, patys būdami atsidavę valdžiai, galėtų išauklėti į save panašius kunigus. Kad šie imperijos valdžios siekiai ne visada būdavo įgyvendinami, tai jau kitas reikalas. Dėl tokios padėties ypač svarbus būdavo vyskupo, Akademijos valdybos, o kai kada ir Kolegijos požiūris į žmonių parinkimą. Šiuo klausimu didesnių prieštaravimų nekildavo, nors kartais Kolegija atmesdavo vyskupo ir rektoriaus pateiktas kandidatūras. Be to, Akademijos valdyba Kolegijai dažnai skųsdavosi, kad daugelis gabių kunigų atsisako eiti dirbti Akademijoje dėl mažos algos, nes, turėdami beneficijas, gauna didesnes pajamas³. Suradus kandidatus į dėstytojų vietas, reikėdavo apie pusę metų laukti, kol vidaus reikalų ministras atsiųsdavo savo atsakymą. Kartais Akademijos valdžia kreipdavosi į tuometinį Kolegijos narį J. K. Gintilą ir prašydavo jį paskubinti jai rūpimų klausimų sprendimą⁴.

Rektorai. Rusijos valdžia stengdavosi, kad rektorai būtų įžymūs mokslo vyrai ir ištikimi valdžiai žmonės. Pats imperatorius rūpindavosi kandidatūrų tvirtinimu, tačiau bent iki 1864 m. taip ir nepasisekė rasti patikimo žmogaus nei Vilniuje, nei Peterburge. Praėjus keleriems metams po patvirtinimo, Rusijos valdžia nusivildavo caro parinktu rektoriumi. Tokia buvo realybė, tokie buvo laikai, o ir pasirinkti nelabai buvo iš ko, taigi telikdavo viena išeitis – dažnai keisti rektorius.

³ Akademijos valdybos 1839 m. rugsėjo 5 d. posėdžio protokolas, PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 410, l. 123.

⁴ A. Fijalkovskio 1838 m. [?] 4 d. laiškas J. K. Gintilai, MB, f. 150, b. 144, l. 1.